

BARVARSKA OBRT OD SREDE 18. DO ZAČETKA 20. STOLETJA
NA LOŠKEM

Močno razvito in sloveče platnarstvo na Loškem je pripomoglo do razvoja barvarstva, »firbarstva«. Naravno platno so začeli barvati in kasneje nanj tiskati različne vzorce. Med mestnimi in podeželskimi barvarji so bili večni spori in pritožbe. Cehovski mojstri so barvarjem, ki so hoteli uvesti nove tehnične postopke, in priučenim radi nagajali s tem, da jih niso hoteli sprejeti za člane ter jim niso dovolili izvrševati obrti.

Loški mestni barvarji so se pritoževali loškemu oskrbniku nad podeželskimi barvarji in zahtevali, da jim prepove naselitev na deželi in jim odvzame obrt. Najprej so bili loški barvarji priključeni ljubljanskemu cehu, kasneje kranjskemu, dokler niso zaradi stalnih nesoglasij pristopili k loškemu lončarskemu cehu, kasnejši bratovščini. Loški »firbarji« so se izpopolnjevali v svoji obrti na Češkem, Moravskem, v Nemčiji in Avstriji. Na Loškem je bilo od srede 18. stoletja do srede 19. stoletja največ barvarjev v Loki in to v predmestju Karlovec; posamične barvarje najdemo v Gorenji vasi, Žireh, Železnikih in v Selcih.

Barvarji in delavnice v mestu in predmestju Karlovec:¹

	1752	1826	1840	1880	1890 ^o	1900
B	5	5	6	3	2	1
D	5	5	6	1	1	1

Sredi 18. stoletja je bilo v Loki pet barvarjev, ki so bili lastniki hiš.

Barvarji in delavnice na Loškem:

Karlovec 21 v. Sušnik, parcela 80 (Kopališka 23, pri Tinetu). V pritličju je bila barvarska delavnica, v kateri je delal mestni barvarski mojster MARTIN HAFNER. Rodil se je leta 1740 in se v starosti 27 let poročil z Marijo, hčerjo barvarskega mojstra Mateja Kusa iz Loke. Do svoje druge poroke je živel na Studencu 13, parc. 53 (Jegorovo predmestje),² ko se je kot 47-letni vdovec poročil z 19-letno Marijo Sternad iz Puštala. Hišo je izročil Lorencu Pokornu, očetu barvarja Jurija, sam pa se je z ženo preselil v Karlovec 21. Drugi zakon je bil izredno ploden, saj mu je žena Marija rodila kar osem otrok. Umrl je leta 1801. Pri njem je delal kot pomočnik MARTIN SUŠNIK (Sushnig), ki se je rodil leta 1776 v Brodeh pri Škofji Loki; 26-letni Martin se je leta 1803 poročil z 10 let starejšo mojstrovno vdovo, ki je po moževi smrti vodila delavnico. V zakonu se jima je narodilo sedem otrok, od katerih je najstarejši sin ANTON (r. 1804) postal barvar. Martinu je bil v pomoč brat ANDREJ, ki je umrl kot 71-letni samski gostač. Martin je umrl med letoma 1849/50.

Provinz *Meran*

N^o *537*

Preis *1 Gulden*

Reise-Pass.

Für den *Anton Sušnik*

Charakter *früherer*

Dieser ist von *Anton Sušnik*

<i>Laut</i>	gebürtig
<i>und</i>	wohnhaft Haus No. <i>21</i>
<i>er</i>	Jahre alt
<i>ist</i>	Standes
<i>ein</i>	Religion
<i>von</i>	Statur
<i>der</i>	Geficht
<i>Haar</i>	Haaren
<i>Augen</i>	Augen
<i>Nase</i>	Nase
<i>sonstige</i>	Besondere Kennzeichen

Mit *selben* kostet *Minuten*

Eigenthümliche Unterschrift

Anton Sušnik

und begiebt sich *zur* nach *Karlsbad*

und für die weitere Reise bei der *Polizei*-Behörde zu deponieren, die *Bedienung* des Passes den *weiteren* Ort anzugeben hat, auf den er *gehen* will.

Ein Pass.

alle *Stellen* und *Wirtshäuser* beifremdlich ersucht, *Arten* fern und ungehindert *passiren*, auch *selben* *nothigen* *angelegenheiten* zu *lassen*, wobei man *zu* aller *Begegnung* *Während*

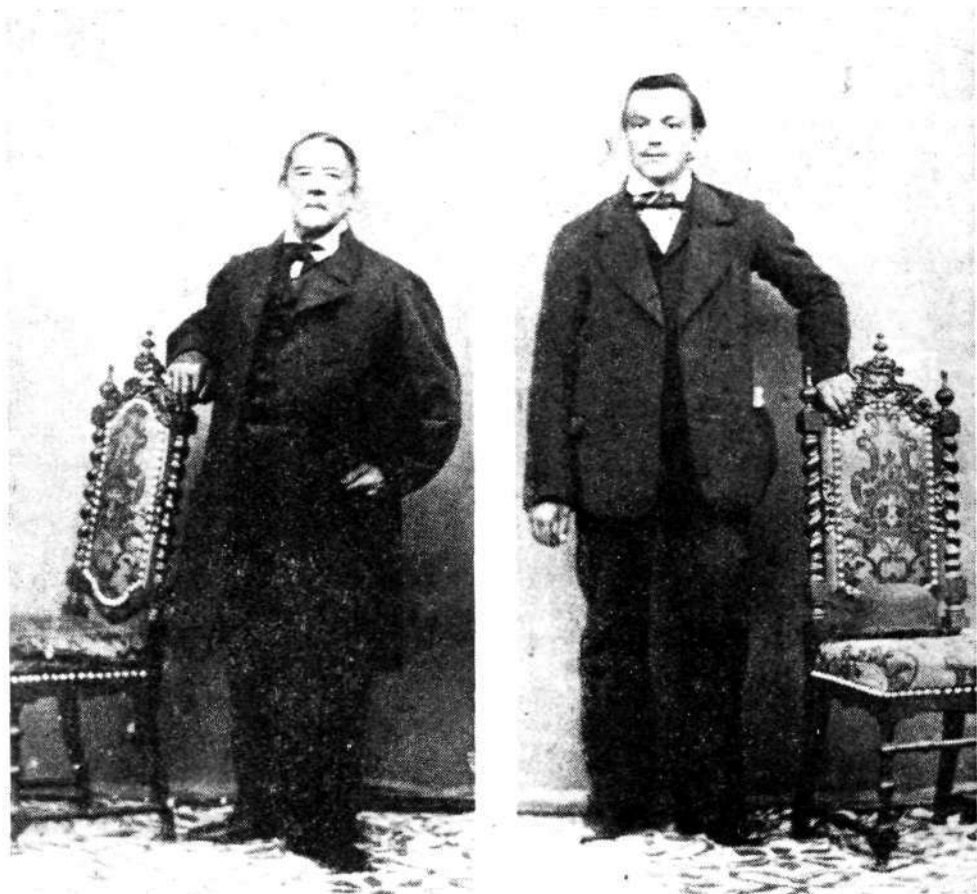
ausgegeben am *2. April* 1837 *in* *Meran*

Mathias
Schneider

Potni list iz leta 1831 barvarja Antona Sušnika iz Karlovca

Martinov brat LUKA, rojen leta 1781 v Brodeh, je bil prav tako barvar. Bil je lastnik hiše v KARLOVCU 23, parc. 78 (Kopališka 19). Tu je živel do leta 1807, ko je hišo prodal klobučarju Štefanu Hafnerju. Verjetno je do tega leta pomagal bratu Martinu. Podjetni 30-letni Luka se je leta 1811 poročil v Ljubljani s priletno Elizabeto, vdovo po barvarskem mojstru Matiju Gerberju.³ Kmalu po poroki je postal solastnik dveh hiš v Ljubljani, od katerih je eno čez nekaj let prodal barvarju Gestrinu. Ker ni imel potomstva, je prišel v Ljubljano nečak Elizabetinega prvega moža, ki je kot izučen knjigovez leta 1837 odprl knjigoveznico. Luka se je preselil na Martinov dom v Loko, kjer je leta 1859 umrl.

Martinov prvorojenec Anton je pomagal očetu že zelo zgodaj v njegovi delavnici. Ko je dopolnil 16 let je odšel na pomočniško potovanje, leta 1831 pa se je eno leto izpopolnjeval na Hrvaškem. Na starost se je preselil k svojemu bratu Janezu, »Kronbirtu« v Mesto 124, kjer je leta 1885 umrl kot samski kmet in hišar. Hišo v Karlovcu 21 je leto dni kasneje kupil Valentin Jenko od sv. Duha, ki je še istega leta dobil dovoljenje za popravilo hiše in je tako

Jurij Pokorn in njegov sin Janez, barvarja iz Karlovca

podrl tudi barvarsko delavnico. V tej hiši so se ukvarjali s »firbarstvom« okrog 80 let.

Karlovec 28 v. Repeš, parc. 72 (Kopališka 10, pri Godešanu). V leseni hiši je bila barvarska delavnica. V njej je vsaj že leta 1752 barval platno GAŠPER ERŽEN (Režen), barvarski mojster. Njegova hči Elizabeta se je leta 1776 poročila z JANEZOM REPEŽEM (Repish), ki je bil doma iz Loža, po poklicu barvarski pomočnik. Preselil se je na nevestin dom in se udingal za pomočnika pri svojem tastu. Po tastovi smrti, verjetno je bilo to leta 1786, je postal mojster. V zakonu z Elizabeto je imel štiri hčere in pet sinov. Starejši sinovi niso bili kaj prida navdušeni za barvanje, tako da se je šele mlajši sin JAKOB, rojen 1787, njegov sedmorojenec, po sili razmer ali pa z veseljem odločil, da se je izučil obrti, ki je bila v tistem času lepo donosna. Katerega leta je Janez umrl, ne vemo, vsekakor pa je bil leta 1811 ob poroki sina Jakoba z Apolonijo Kalan še med živimi, vendar je moral biti že precej prileten, saj mu je 'sin že vcdil delavnico. Z Jakobovo smrtjo leta 1853 je prenehala obrt v Karlovcu 28. Od Jakobovih treh sinov ni nobeden postal barvar. Lastnik hiše sin Peter je umrl komaj 31-leten. V tej hiši je barvarska delavnica delovala okrog 100 let.

Karlovec 33, v. pri Firbarju, parc. 69 (Kopališka 8). JURIJ POKORN se je rodil leta 1800 v Karlovcu 21. Njegov oče Lorenc je bil kajzar s Studenca, mati Margareta Jenko pa je bila doma na Suhu. Leta 1799 zasledimo Jurijeve starše v Karlovcu 21, v hiši, ki je bila last barvarskega mojstra Martina Hafnerja, čez tri leta pa že v Karlovcu 50, kjer se je rodila Jurijeva sestra Marija. Iz Jurijeve pomočniško-potovalne knjižice, ki je bila izstavljena marca 1821 v Straßburgu, so razvidni kraji njegovega potovanja.⁴ V knjižnici je tudi njegov osebni opis: visok je bil 166 cm, rjavih las, obrvi in oči, visokega vzbočene čela in debelega nosu; govoril je nemško. Iz Straßburga je odšel v Stuttgart. V aprilu istega leta se je ustavil za nekaj časa v Westheimu, kjer je delal v barvarski obrti; nato je šel preko Leipziga in Dresdena v Šlezijo in na Moravsko. Marca 1823 je odšel v Avstrijo, kjer se je preko Perga za štiri leta ustavil v Schenkenfeldnu; tu se je pri barvarskem mojstru Alojzu Gerbcu izučil za barvarskega pomočnika. Mojster mu je v aprilu 1827 izstavil spričevalo. Učno pismo iz leta 1829 priča, da je nadaljeval izpopolnjevanje v Gradcu. Po osmih letih potovanja se je vrnil domov, kjer je do leta 1834 stanoval pri svojem stricu Antonu Pokornu v Karlovcu 46. Pri njem je bil verjetno zaposlen kot barvar. Še istega leta je kupil hišo v Karlovcu 33 od glavnika in kasnejšega trgovca s predivom Jurija Guzelja. V zrelih letih se je poročil z 22-letno Ivanko Hafner, hčerko hišarja in mesarja Andreja z Lontrka. V zakonu se mu je rodilo šest sinov in dve hčeri. Jurij je moral biti izredno podjeten in premožen, saj je bil poleg te hiše lastnik še treh hiš: v Karlovcu 51 od leta 1842, v Karlovcu 31 od leta 1847 in v Karlovcu 47 od 1849. leta dalje. Med leti 1861—1866 je bil loški župan, med leti 1866—1869 pa občinski odbornik.⁵ Umrl je v starosti 75 let.

V pritličju je bila barvarska delavnica in na dvorišču posebna stavba za likanje blaga, »munga«. Pri delu so mu pomagali sinovi: FRANC, JANEZ in MATEVŽ ter JANEZ SEDEJ iz Podlanišča pri Oselici, ki je stanoval pri Juriju od leta 1873.

V Jurijevi pomočniški knjižici so izredno zanimivi recepti za barve in lepila, ki jih je zapisoval, ko se je učil na tujem.⁶ V knjižici so recepti za na-

slednje barve: vinsko rdečo, roza, češnjevo rdečo, kavno rjavo, oranžno rumeno, lila, srebrno, ki vleče na rdeče, vijoličasto; nadalje modne barve za bombaž: drap, zeleno kot jabolko, sivo. Barvar je moral imeti ustrezen »pajc« za vsako barvo. Zato ima v knjižici tudi »pajce« za zeleno, rumeno, rdečo, modro in črno barvo. »Pajcu« so dodajali: svinčen sladkor, očetno kislino, borovo kislino, bakren vitriol, solno kislino ip. Barvam pa: galun, vinski kamen, apno, pepeliko, vinski kis, rdeč, modri ali rumeni les, otrobni sladkor, salmijak, škrob ip.

Ker so bile na Loškem najbolj zastopane vijoličasta, modra, črna, rdeča in zelena barva za tiskanje, pogledjmo recepte za te barve.

Vijoličasta za tabelni tisk, »tafeldruck«. »1 funtu modrega lesa se doda 1 maselc kropa, oboje se zgosti s 7 loti škroba. To se meša toliko časa, da se ohladi, nakar se doda še »cin raztopino.«

Tabelno črna barva. »1 funtu modrega lesa se doda 1 maselc kropa in 4 loti galuna, nato še malo lesne kisline in železnega luga. Prav lepa črna barva se dobi z dodatkom soli ali gumija.«

Modra barva. »Rabi se moder les, 1/4 maselca kropa, 1 lot galuna, 1 in 1/2 lota modrega kamna, 1 lot vinskega kamna in 5 lotov gumija, da se zgosti. Ko barvilo začne vreti se odstavi; ko je mrzlo se lahko ,druka ; potem se pusti posušiti, nakar se »potegne še skozi pepelnat lug«.

Rdeča barva. »1 funt galuna se raztopi v 2 funtih vode, dodajo se 3 loti krede; 1 funt otrobnega sladkorja se posebej raztopi v 3 funtih vode; razstopinama se doda še 6 lotov modrega kamna in 8 lotov salmijaka ter 4 lote pepelike.«

Olivno zelena. »Vzame se pepelika, okrepečana s kumarami. ,Roba' se da skozi galunsko kopel, ki je tako močna, da na jeziku ,skupaj vleče'.«

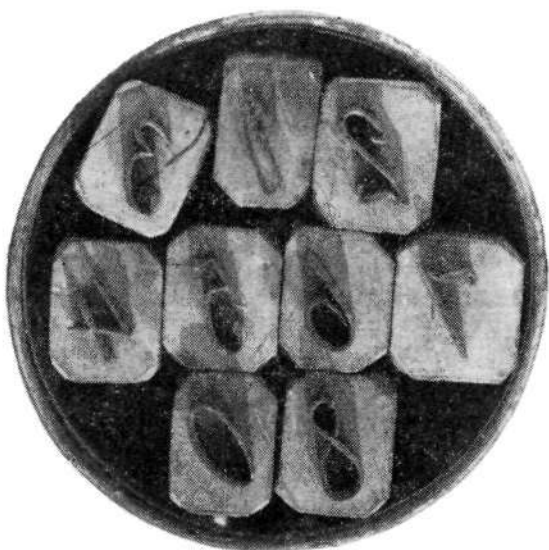
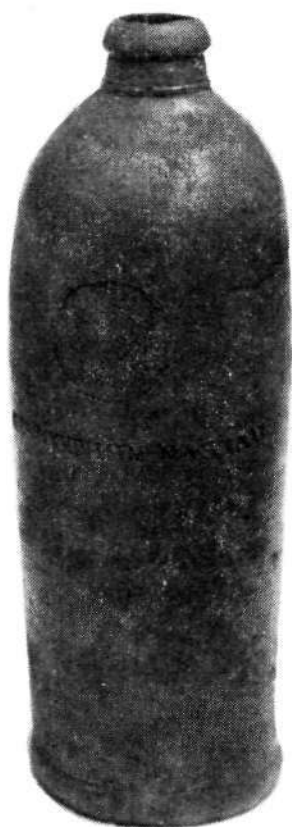
Jurijev sin FRANC, rojen leta 1850, je po očetovi smrti leta 1875 prevzel delavnico. Leta 1884 se je poročil z gruntarsko edinko Marijo Cobelj iz Zgoše pri Begunjah, ki je umrla komaj 32-letna za tuberkulozo. V zakonu se je rodilo troje otrok: Pavla (r. 1886, u. 1972), Ivan (r. 1887, u. 1952) in Franc (rojen in umrl leta 1889). Po materini smrti je vodila gospodinjstvo s tetami in deklami mladoletna Pavla, ki se je leta 1922 poročila z Janezom Kožuhom, posestnikovim sinom iz Črnega vrha. Sin Ivan je študiral pravo in dosegel visoko izobrazbo.

Pri Francetu so stanovali njegovi samski bratje: Janez (r. 1843, u. 1921), ki je bil izučen barvar in je tiskal blago, Matevž (r. 1852), ki je v glavnem »fural« in pomagal bratu le pri težjih barvarskih delih, npr. munganju, ter Avguštin (r. 1846, u. 1901), ki je bolj malo delal v delavnici. Avguštin in Matevž sta bila od leta 1877 lastnika hiš, prvi v Karlovcu 47, drugi v Karlovcu 51, vendar sta bivala kar pri bratu. Francetu je pomagal še Janez Sedej, ki ga je »podedoval« od očeta. Janez je bil sprva barvarski hlapec, nato pomočnik.

Poleg barvanja je Franc tudi kmetoval. Med leti 1888—1890 je bil v občinskem odboru.⁷ Umrl je leta 1919 za kapjo.

Njegove fotografije ni nobene, ker se ni maral slikati. Po pripovedovanju je bil srednje, močnejše postave z brki in »muho« na bradi.

Barvo za tiskanje so pri Francetu Pokornu dobivali s Češkega. Bila je v glinastih steklenicah; nekaj steklenic za barve je še danes ohranjenih. Največ so uporabljali zeleno in »plavo« barvo, ki sta bili tudi najdražji. Ceniki

Steklenica za barvo (viš. 23 cm) in številke od 0 do 9 za označevanje vzorcev na blagu in na modelih

za barve so prihajali k »Firbarju« še po Francetovi smrti. Platno in bombaž so barvali v temnomodri barvi, le mezlan v rjavi barvi. »Intko« so pravitako kupovali.

Barvarska delavnica je imela sedem kotlov in dve kadi, vzdani v tleh delavnice. »Drukarca« je bila posebej; bila je ozka in dolga soba, ki je imela dvoje večjih oken v primerjavi z ostalimi prostori. Barvali in tiskali so blago za predpasnike, ženske obleke, zlasti krila in rute. Rute so bile iz bombaža, kotenine. »Pri Firbarju« so barvali in tiskali do leta 1907, potem pa izredno malo do I. svetovne vojne. K »Firbarju« so nosili platno zlasti kmetje s Črnega vrha, Stare Loke, Pevna, Trnja, Bodovelj, Šeferta in drugih krajev na Selškem in Poljanskem.

Karlovec 41 v. Vilfan, parc. 65 (Poljanska 1, v. Peher).

V pritličju je bila barvarska delavnica. Tu je živela in se ukvarjala z barvarijo rodbina Vilfan: oče Anton, sin Jakob in kasneje Antonov vnuk Franc.

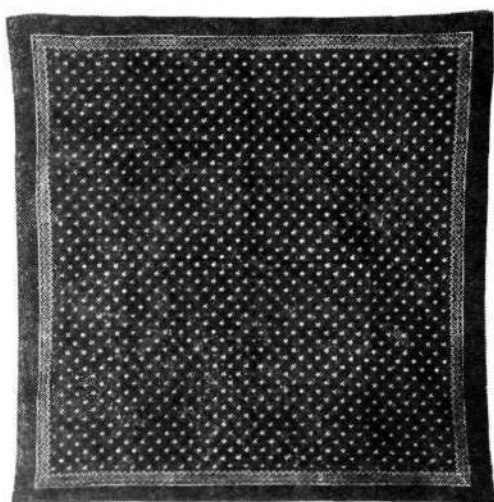
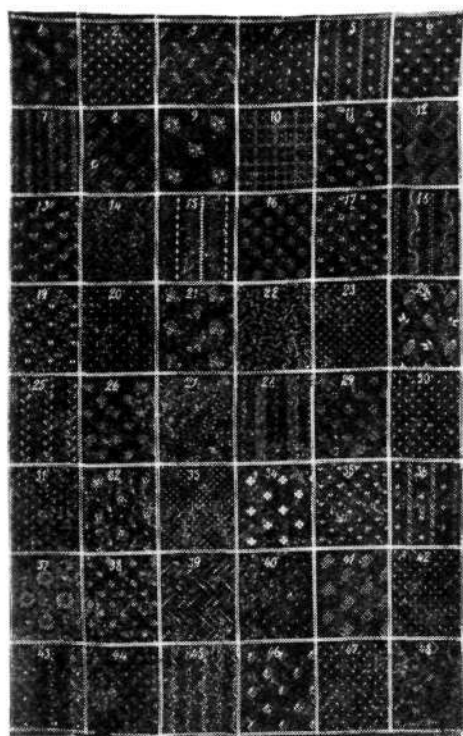
Najstarejši barvar ANTON se je rodil leta 1755. Bil je sin Jurija iz Virmaš. Poročen je bil Anton dvakrat. Prva žena Marija Krättner je bila hči

mestnega barvarja Mateja. Živela sta v Mestu 42. Čez štiri leta, leta 1785, se je 30-letni vdovec in mestni barvarski mojster Anton poročil s šest let mlajšo nevesto Marijo Jesenko iz Karlovca 26. V tem zakonu se mu je rodilo dvanajst otrok. Leta 1798 je kupil hišo v Karlovcu 41. Umrl je v starosti 72 let.

Najstarejši sin JAKOB (r. 1795, u. 1856) je prevzel obrt. Leta 1835 se je poročil z Jožefo Luznar iz Železnikov. V zakonu so se mu rodili štirje sinovi in dve hčerki. Tudi v Jakobovi družini se je izučil za barvarja najstarejši sin FRANC, rojen 1836. Devet let po očetovi smrti si je kot 29-leten izbral za nevesto svojo sosedo Marijo Guzelj iz Karlovca 42, hčerjo glavnika in kasnejšega trgovca s predivom, Jurija. V kratkem štiriletnem zakonu so se mu rodili trije otroci, nakar je umrl star 33 let. Njegova vdova se je spet poročila, vendar si ni vzela za moža barvarja, temveč notarja in prav tako vdovca. Petnajstletni Franc, sin Fraceta in Marije, je leta 1883 postal lastnik hiše, vendar je še istega leta umrl. »Firbarstvo« je delovalo v tej hiši okrog 70 let.

Karlovec 46, v. Martanc, parc. 123 (Poljanska 8, v. Tinkucov Gropa).

Nadstropna hiša je imela barvarsko delavnico in mungo v pritličju.⁸ ANTON POKORN se je rodil leta 1777 na Studencu, bil je stric Jurija Pokorna, »firbarja« iz Karlovca 33. Leta 1810 je dobil pravico izvrševati barvarsko obrt. Leto dni kasneje je kupil hišo v Karlovcu 46 in se poročil z Elizabeto Rosman. V zakonu se je rodilo šest otrok.

Vzorci za tiskanje blaga in barvana tiskana ruta iz delavnice Franceta Pokorna iz Karlovca

Anton Pokorn se je jeseni leta 1812 pritožil »ljubljskemu meru, da mu ljubljanski cunft nagaja v njegovem delu, da mu ne pusti kselov in učencev, ko je vendar dobil pravico, da zna svojo umetnost izvrševati, sklicevaje se na to, da so cunfti po francoski vladi odpravljeni ip., da se je na Češkem, Moravskem, Šleskem in Saksonskem ravno tako dobro izučil kakor drugi ip.« Odgovorili so mu, »če ga bodo ljubljanski firbarji kdaj nadlegovali, naj išče le pri meru pomoč.«⁹

Sin FRANC, rojen 1816, kateremu je bil krstni boter barvar Lovro Pavšek, je prevzel že kot 16-leten očetovo obrt. Franc se je poročil leta 1842 s klobučarjevo Jero Burghard iz Mesta 113. Jera mu je rodila pet sinov in hčer. Franc je umrl v starosti 68 let. Z njegovo smrtjo je tudi konec obrti. Hiša je leta 1885 prešla v povsem tuje roke. »Firbarija« je tu uspevala okrog 73 let.

Karlovec 47 v. Pavšek, parc. 122 (Poljanska 10, v. Firbarjeva hiša).

V hiši je bila barvarska delavnica. JOŽEF PAVŠEK (Pauscheg) »mestni barvarski mojster«, doma iz Ljubljane, predmestja Poljan, se je leta 1781 poročil z Ločanko Uršulo Krättner, vdovo po Wolfgangu, ki je živela v Karlovcu 47. Čez 18 let je Jožef postal lastnik hiše. Jožefa najdemo med leti 1799—1802 v Idriji kot svečarja, ki ima pravico do izdelovanja sveč.¹⁰ V njegovi odsotnosti je vodil delavnico brat LOVRO, rojen 1768 prav tako v Ljubljani. V zakonu z Uršulo Klančnik ni imel otrok. Leta 1817 je kupil bratovo hišo. Umrl je v visoki starosti 79 let. Kot barvar je nazadnje omenjen leta 1840. Dve leti po Lovrovi smrti je kupil hišo od njegove vdove Uršule barvarski mojster Jurij Pokorn. Delavnica je delovala okrog 60 let.

Mesto 82 v. Tušk, parc. 217/3, 218 (Spodnji trg 3, v. Balantač).

Barvar ALOJZ WAGNER se je rodil leta 1814 na Češkem kot sin barvarskega in tkalskega mojstra. Do prihoda v Loko je stanoval v Bohinjski Bistrici. Leta 1846 se je poročil z Ločanko Jero Pokorn, hčerko tkalca Gašperja iz Kapucinskega predmestja 19. Leto dni po poroki je kupil hišo v Mestu 82 od krojača Bernika. Vdrugo se je poročil v Ljubljani s Pražanko Frančiško Druškovič. Iz tega zakona je imel sina Antona. V Mestu 82 je živel do leta 1857, ko je hišo prodal Juriju Deisingerju. Istega leta je kupil hišo v KAPUCINSKEM PREDMESTJU 14, vendar jo je čez štiri leta že prodal klobučarju Gregorju Dolencu, sam pa se je z družino preselil v Bohinjsko Bistrico.

Mesto 123 v. Kamrar, parc. 265 (Mestni trg 33, gostilna Krona).

V tej hiši sta bila dva barvarja, od katerih eden je »firbarstvo« začel, drugi pa zaključil v Železnikih.

Leta 1800 je Jožef GAŠPERŠIČ (Gasperschitsch) izročil hišo v Mestu 123 svojemu sinu JERNEJU. Jernej, barvar in tiskarski mojster, je leta 1811 hišo prodal Gregorju Mačku iz Železnikov, sam pa se je preselil v Mačkovo hišo v Železnike.¹¹

Barvar GREGOR MAČEK (Matsig) je bil rojen leta 1778. Njegova druga žena je bila Margareta Pokorn, hči Ločana Boštjana. Sodeč po rojstvih njegovih otrok, je bival v Mestu 123 od leta 1811—1820; leta 1821 pa že v KAPUCINSKEM PREDMESTJU 20, parc. 35, v. Stara Prajerca (Titov trg 6), kjer sta se mu rodili dvojčici. Umrl je istotam leta 1838 kot hišni posestnik.

Železniki 110/60 v. Ferbar (Železniki 75 v. Šoškov).

V Železnikih je kupil hišo številka 110 leta 1807 GREGOR MAČEK od Matevža Ambružica v. Čemažovca.¹² Gregor je bil poročen z Marijo Tišler, ki

mu je leta 1808 rodila hčer Elizabeto. Tu je živel do leta 1810, ko se je preselil v Loko, Mesto 123.

V njegovo hišo se je preselil iz Loke barvar JERNEJ GAŠPERŠIČ. Jernej je bil poročen z Marijo Megušar iz Droboslovice. Od treh sinov, rojenih v Železnikih, je najmlajši FRANČIŠEK postal barvar. Jernej je postal lastnik te hiše zelo pozno. V kupnem pismu leta 1837 je zapisano, da je kupil hišo v Železnikih (N 110 alt, 60 n) od Gregorja Mačka za 900 golarjev.¹³ Po smrti staršev sta živela neozojena brata Jožef kot hišni posestnik in brat Frančišek kot barvar v tej hiši. Jožef je umrl vt starosti 65 let, nekaj let kasneje, leta 1896 pa še Frančišek zaradi oslavljenja.

Po Gašperšičih je postal lastnik hiše Tomaž Dolenc, nato občina, dokler ni hišo pred desetimi leti kupil Beno Logar.

Selca 22 v. Šmaj.

V Selcih z isto hišno številko zasledimo v knjigi posestnih listov sodišča v Škofji Loki ob koncu 19. stoletja pri lastniku Jakobu Bizjaku domače ime »pri Ferbarju«.

Po preverjanju raznih virov, kjer žal zraven ni poklicev, so bili pred Bizjakom naslednji lastniki: Valentin Jesenko leta 1790, Andrej Potočnik leta 1854, Martin Verhunc leta 1856 in njegovi sinovi leta 1877 ter že prej omenjeni Jakob Bizjak leta 1899.¹⁴ Vsi razen prvega, ki ga Status animarum ne omenja, imajo domače hišno ime »Šmaj«.¹⁵ »Sumljiv« kot barvar ostane edino Valentin Jesenko, rojen leta 1763 v Selcih (starši: Simon in Urša), ki se je leta 1793 poročil z Jero Pegam iz Selc. Morda pa je le barval platno v Selcih?

Gorenja vas 46 v. pri Firbarju (Gorenja vas 51).

Z barvarsko obrtjo v Gorenji vasi je začel FRANC OBLAK, ki je prišel z Dolenjskega. Poročil se je z Ano Marijo Jež, s katero je imel pet otrok. Med leti 1824—1826 je stanoval z družino kot gostač v hiši št. 42, nato si je zgradil manjšo hišo št. 44 v. pri Mežnarju, kjer je živel do okrog leta 1840 že s svojo drugo ženo Marijo Debenc ter sedmimi otroki. Hiša je kmalu postala premajhna za številno družino in potrebe barvarnice, zato jo je prodal in si zgradil večjo, št. 46, kjer se je še danes ohranilo domače ime »pri Firbarju«. V tej hiši so se mu rodili štirje sinovi. Dela je imel veliko, saj so mu nosili barvat platno kmetje iz Cerknega, Tolminskega in iz mnogih krajev Poljanske doline; temu primeren je bil tudi zaslužek, o čemer pričata njegovi dve hiši. Pri delu so mu pomagali sinovi: Ignacij, Jernej, Miklavž in Matej, od katerih se je JERNEJ že leta 1867 zaposlil kot pomočnik v Slovenj Gradcu. Verjetno je Franc umrl leta 1871, ko je postal dedič njegov sin iz drugega zakona MIKLAVŽ, rojen 1843. Miklavž se je izučil barvarstva »pri Firbarju« v Karlovcu in že med očetovo boleznijo prevzel obrt. Poročil se je z Marijo Maček iz Gorenje vasi, ki mu je rodila osem otrok in umrla v starosti 86 let. Miklavžu so nosili barvat platno kmetje iz Poljanske doline in deloma tudi iz Selške, predvsem Davčarji. Pri barvanju sta mu pomagala: polbrat IGNACIJ, »Ferbarjev Nace« imenovan, in brat MATEJ. Nace je bil barvarski pomočnik do leta 1900, med leti 1901—1905 pa prodajalec lončenih igrač. Umrl je leta 1909 kot občinski ubožec, star 79 let v hiralnici sv. Jožefa v Ljubljani. Matej je živel od leta 1907 kot samski barvar v Slovenj Gradcu.

Platno je Miklavž barval do leta 1908, potem pa vse manj. Miklavžu je bilo zelo hudo, ker so se kmetje nehali ukvarjati s platnarstvom in je njegova

obrt začela propadati. Posamezniki so še spraševali, da bi jim pobarval kakšen kos platna, vendar ga je bilo premalo in ni več prevzemal. Ob koncu I. svetovne vojne je barval le še vojaške »koce«, ki so jih ljudje pobirali okrog Cerknega, ko se je umikala vojska. Pobarvane odeje so potem dali predelati v oblačila. Poleg barvanja se je ukvarjal s kmetovanjem in čebelarstvom. Pravzaprav je kmetoval bolj malo, samo oral in sejal je, vse drugo je obdelala žena z otroki. Z njegovo smrtjo leta 1921 je obrt dokončno prenehala.

V barvarnici, »verštat« sta bila dva kotla in dve veliki kadi. Ena kad in kotel sta bila za črno barvo, druga za »plavo«, ki so ji rekli višnjeva. Da se platno pri barvanju ni pomešalo so imeli bakrene kvadratne ploščice z rincecico na vrhu za označevanje posameznih kosov platna. »Znamenja« so bila oštevilčena. Znamenje za višnjevo pobarvano platno je imelo poleg številke še črko V. Enako oštevilčeno znamenje je dobil tudi lastnik, ki je platno prinesel v barvanje. Znamenja je Miklavževa žena z laneno nitjo prišla na posamezne platnene kose. Nebarvano platno so odlagali v »hiši«. Ko se je nabralo dovolj platna za eno barvanje, so ga nesli v barvarnico. Platno so najprvo namočili v kadi. Nad kadmi je bila lesena okrogla naprava, kamor so platno obešali s »količem« in ga tu tudi oželi. V kotel je Miklavž dal na tenko razsekane kostanjeve iveri, da so se kuhale v vodi. Ko je voda postala temna, jih je pobral ven in dal v kotel barvo, črno ali »plavo« in še malo pokuhal. Po barvanju je platno družina izpirala »na Sori«. Nato so ga odpeljali z vozičkom na travnik, kjer so ga posušili. Če je bilo vreme slabo, so ga sušili pod napuščem, kjer so bile »grablje«, lesene palice, na katere so platno obešali. Posušeno platno, še nekoliko vlažno, so znosili v barvarnico, kjer so ga mungali. V zaboji, »kišti« je bilo polno kamenja, pod »kišto« pa dvoje valjev za navijanje in odvijanje platna. Zaboj so premikali sem in tja. Ko je bil zmunjan en kos platna, so navili na valj drugega. Zmunjano platno je bilo brez gub. Nekaj časa so domačini nosili mungat tudi rjuhe po pranju.

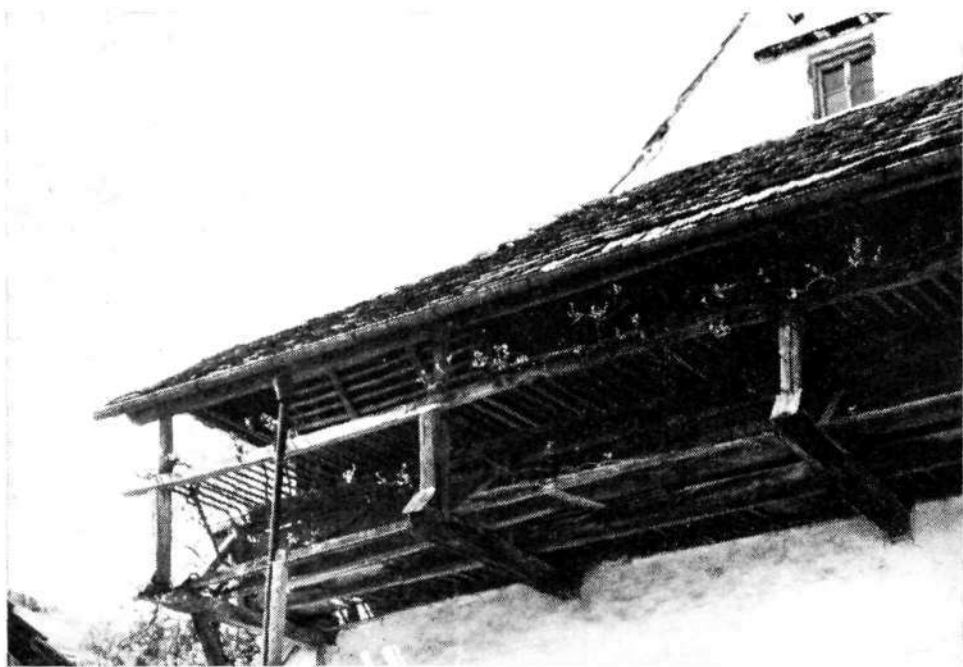
Platno so merili v »hiši«. Lesena priprava, ki so jo postavili na mizo, je imela izvrtane štiri luknje, v te luknje so vtaknili količe, nanje pa položili dve železni palici, s katerimi so platno poravnali v »lohti« (150 cm). Ko so platno enkrat potegnili skozi je bilo to za eno »loht«. Barvar je od črnega platna zaračunal 10 krajcarjev od »lohti«, od »plavega« pa 12 krajcarjev. Potem so platno znosili v kamro, kjer je na policah čakalo na lastnika.

Včasih je Miklavž platno tudi tiskal, »druk«l. Imel je lesen model »na štiri ogle«; v njem so bile iz žice narejene rožice. Ta model je pomakal v barvo — črno, modro ali rdečo — in ga polagal na kos platna, ki je bilo »plavo obarvano«. Na platnu so nastale lepe in obstojne rožice. Barvo je mešal v veliki leseni skledi, dodal je še solno kislino in priliz malo mleka ter vse skupaj zmešal. Tako je bila barva pripravljena. Tiskal je le za domače in sorodnike, za tuje se ni izplačalo.

»Gank« oziroma »grablje« za sušenje platna so podrli ob obnovi hiše leta 1937. Kasneje so prostore še predelali in dozidali. V hiši stanuje danes več strank.

Žiri 9 v. Firbar (Žiri 20).

Hišno ime se je še danes obdržalo, čeprav se celo starejši domačini le iz pripovedovanja spominjajo, da so v tej hiši bili nekoč barvarji. Po ustnem zagotovilu današnje lastnice, naj bi bili »firbarji« starši oziroma stari starši

Grablje za sušenje blaga »pri Firbarju« v Karlovcu

njenega moža, Demšarji. Glede na arhivske vire to ne drži. Preverjeno je, da so v Žireh 9 bivali od prve polovice do srede 19. stoletja Kavčiči, po vsej verjetnosti v preteklosti tkalci, od katerih je bil Jakob barvar. Leta 1843 se je 23-letni JAKOB KAVČIČ, sin kajzarja Luke, poročil s 33-letno Jero Kenda iz Idrije. Dve leti kasneje se jima je rodila hči Katarina. V rojstnem listu je omenjen Jakob kot barvarski mojster. Potem se za Kavčiči pojavijo Demšarji. Gregor Demšar, domnevni barvar, se je rodil leta 1835 v Žireh 18; njegov oče Anton je bil strojar. Po poroki se je Gregor preselil v Žiri 9, kjer je umrl kot kočar leta 1902 zaradi srčne kapi. Njegova hči Katarina se je poročila z Lovrom Gregoračem; to sta starša moža sedanje lastnice Marije Gregorač.

Leta 1960 so hišo predelali in »bunde«, ki so služile za sušenje pobarvanega platna, odstranili.

Od srede 19. stoletja je pridelovanje lanu nazadovalo z uveljavljanjem bombaža. Strojno delo je postopoma izrinjalo ročno. »Firbarji« so imeli dela vedno manj. Barvanje platna se je v skromnejši meri zamenjalo z barvanjem in tiskanjem bombaževine; najbolj priljubljene so bile »plave« rute in predpasniki, »posejani« z rožicami ali pikami. Če se ne bi poleg barvanja ukvarjali še s kmetovanjem, gotovo ne bi mogli preživljati številne družine. Z zadnjima dvema »firbarjema«, Francetom Pokornom iz Karlovca in Miklavžem Oblakom iz Gorenje vasi, preneha barvarska obrt na Loškem.

Opombe in viri

1. Arhiv Slovenije (AS), Ljubljana, RDA, N. 2, Th-N. 59 (za leto 1752). — Franciscejski kataster VII, 129 (za leto 1826). — Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL),

oddelek v Škofji Loki, Zemljiška knjiga II (za leto 1840). — Popisi prebivalcev za leto 1880, 1890, 1900. — 2. ZAL, oddelek v Škofji Loki, knjiga hiš. — 3. R. Andrejka, Strojariji na Forštat, Kronika 4, 1937, str. 197, 198. — Pomočniško-potovalna knjižica Jurija Pokorna iz leta 1821 (last dr. Danila Pokorna iz Ljubljane). — 5. Zapisniki in drugi izbrani dokumenti iz arhiva občine Škofja Loka 1861 do 1918 (pripravil in uredil F. Štukl), Škofja Loka 1979, str. 95, 102. — 6. Pomočniško-potovalna knjižica Jurija Pokorna iz leta 1821. — 7. Zapisniki in drugi izbrani dokumenti iz arhiva občine Škofja Loka 1861 do 1918, str. 102. — 8. ZAL, oddelek v Škofji Loki, Knjiga hiš. — 9. Nadškofijski arhiv Ljubljana (NSALj), Zgodovinski zapiski; Pokorn, fasc. 8, Mittheil. 1963, str. 19. — 10. Župnijski — dekanjski arhiv v Idriji, Mapa, seznam I, ovitek Z (zbral Janez Filipič). — 11. ZAL, oddelek v Škofji Loki Knjiga hiš. — 12. ZAL, oddelek v Škofji Loki, Satzbuch des Dominiums Eisern VI. — 13. ZAL, oddelek v Škofji Loki, Grund-Buch Eisern, 1789 I, str. 75. — 14. ZAL, oddelek v Škofji Loki, Satzbuch der ST. Herrschaft Lack. — Temeljno sodišče v Škofji Loki, Zemljiška knjiga Selca. — 15. NSALj, Status animarum Selca, fasc. 1, 2, 3. — Biografski podatki o barvarjih so iz kartoteke »Barvarstvo« v Loškem muzeju v Škofji Loki. Kartoteka je izdelana na osnovi arhivskih virov v NASLj, ZAL — oddelek v Škofji Loki in Župnijskih uradih v Škofji Loki, Žireh in Selcih.

Podatke so dali: Jože Demšar, Gorenja vas 70; Marija Frlic, Vinharje (zapiski hčerke barvarja Miklavža Oblaka, Amalije por. Marolt); Marija Gregorač, Žiri 20; Ivan Kožuh st., Škofja Loka, Kopališka 8; Pavle Kožuh, Škofja Loka, Kopališka 7a; Dr. Danilo Pokorn, Ljubljana, Rimska 16; Ana Štukl, Škofja Loka, Kopališka 3; Slavko Šorli, Koper, Bidovčeva 11; Marija Zajec, Žiri, Dobračeva 29.

Iskreno se zahvaljujem prof. Doroteji Gorišek in Ani Štukl za prevod pomočniško-potovalne knjižice Jurija Pokorna.

Zusammenfassung

DAS FÄRBERGEWERBE IM GEBIET VON ŠKOFJA LOKA VON DER MITTE DES 18. BIS ZUM BEGINN DES 20. JAHRHUNDERTS

Die entwickelte und weitbekannte Leinweberei im Gebiet von Škofja Loka trug wesentlich zur Entwicklung der Färberei bei. Am stärksten war das Färbergewerbe in der Zeit von der Mitte des 18. bis zur Mitte des 19. Jh. entwickelt. Von da an begann mit dem Rückgang des Leinenbaus und dem Aufkommen der Baumwolle sowie neuer technischer Hilfsmittel auch die Färberei zurückzufallen. Einige Färber färbten nur das Leinenzeug, andere färbten Stoffe und bedruckten sie. Der größte Teil der Färber beschäftigte sich auch mit der Landwirtschaft. Mit den letzten beiden Färbern in Škofja Loka und dem Dorfe Gorenja vas im Poljanetal nahm das Färbergewerbe im Gebiet von Škofja Loka sein Ende.